

Kultúrák között Sivirsky Antal (1909-1993) szerepe a holland-magyar kulturális transzferben

Pusztai Réka

fordító-tolmács MA szakos hallgató, Debreceni Egyetem

Pusztai Gábor

néderlandista, egyetemi docens, Debreceni Egyetem

Abstract: This paper explores the life and cultural mediation work of Antal Sivirsky (1909–1993), a Hungarian-born intellectual who played a crucial role in Dutch-Hungarian literary and cultural exchange. From his early years as a child refugee in the Netherlands to his career as a journalist, translator, and professor, Sivirsky significantly contributed to the dissemination of Hungarian culture and literature in the Netherlands. The Debrecen Summer University also played a role in this.

Absztrakt: Ez a tanulmány Sivirsky Antal (1909–1993) magyar születésű író, újságíró, műfordító és tanár életét és kultúraközvetítői munkásságát vizsgálja a magyar és holland kulturális, irodalmi kapcsolatok keretében. Sivirsky életét és képességeit a fentebb említett csatornákon keresztül a magyar irodalom hollandiai terjesztésének, valamint a két ország közötti kulturális kapcsolatok ápolásának szentelte. Ebben a Debreceni Nyári Egyetem is szerepet játszott.

Sivirsky Debrecenben

1948. július 31-én érkezett Debrecenbe Hollandiából az akkor 38 éves tanár, Sivirsky Antal, hogy részt vegyen a Debreceni Nyári Egyetem magyar kurzusán. Jelentkezési lapján hollandiai címét adta meg: 's Hertogenbosch, Simon Pelgromstraat 3. Az úrlapon a nyelvtudása mellé annyi nyelvet adott meg, hogy egy sorba ki sem fért: holland, magyar, német, francia, angol, latin, görög, gót. Hogy gót tudása mennyire volt naprakész, nem tudjuk, de latin ismereteit már a jelentkezési lap következő sorában megcsilantotta, mikor a lehetséges szállásfajtákat

sorolták fel (hotel, bútorozott szoba, egyetemi kollégium). Sivirsky csak annyit írt: „ad libitum”, vagyis ahogy tetszik. Az utolsó sorban, az egyéb kérések kategóriában azt kérte a szervezőktől, hogy a *Bánk Bán* elemzésével foglalkozzanak. (DENEKK, 614/a)

Az 1948-as nyári egyetem az 1848-as szabadságharc százéves évfordulójának jegyében telt. A centenárium alkalmából elsősorban az európai szabadság eszménye került a középpontban, egy olyan korban, mikor a totális kommunista hatalomátvétel küszöbön állt. Az egy évvel azelőtti kékcédulás választások csalássorozatával már megalapozták a diktatúrát és a koalíciós korszak végét. Az ellenzéki vezetőket vagy letartóztatták, vagy elmenekültek az országból. 1948 júniusában pedig egyesült az MKP és a Szociáldemokrata Párt, Magyar Dolgozók Pártja (MDP) néven. Elkezdődött az egyházi iskolák államosítása, és Rákosi bejelentette a mezőgazdaság szovjet típusú kollektivizálásának kezdetét is. Meglehetősen heves politikai viharok közepette került tehát sor az 1948-as Nyári Egyetem debreceni programjaira augusztus 1-18 között. A megnyitó beszédet a több száz külföldi (amerikai, angol, svájci, belga, svéd, olasz, osztrák, bolgár, egyiptomi) és magyar hallgató előtt Tolnay Gábor kultuszminisztériumi osztályvezető tartotta, de Mihail Hosev szovjet konzul is jelen volt az ünnepségen. Tolnay hangsúlyozta: az államosítás és a földreform után a felsőoktatás reformja is küszöbön áll. („A debreceni Nyári Egyetem” 1948) Az elhangzottakat a hallgatóság akár fenyegetésnek is vehette. Az előadások, nyelvtanfolyamok, koncertek és táncbemutatók mellett a hallgatók kirándulásokat tettek Hajdúszoboszlón, a Hortobágyon és Tokajban is. (dr. p. j. 1948) Ezt követően (augusztus 19–25 között) a résztvevők még egy hetet töltöttek Budapesten. A három hetes tanfolyam lezárása után a hallgatók nyelvvizsgát tehettek, amiről bizonyítványt kaptak. Sivirsky is kapott egy „nyelvemester” vizsgabizonyítványt, majd hazautazott Hollandiába. (DENEKK 16/c) De ki volt Sivirsky Antal, és miért látta szükségét, hogy éppen ezekben a vészterhes időkben látogasson Hollandiából Debrecenbe?

Sivirsky Hollandiában

Sivirsky Antal 1909. december 14-én született Budapesten. Apja, idősebb Sivirsky Antal építőmester volt. A vesztes első világháború, a Monarchia összeomlása, az őszirózsás forradalom, a tanácsköztársaság, a román megszállás, Trianon megrázkódtatásai összeroppantották az országot. A Sivirsky család is nehéz anyagi körülmények közé került és a szülők 1921-ben úgy döntöttek, hogy a gyermekeiket, Antalt és Tibort az Országos Gyermekvédő Liga szervezésében nyaralni küldik Hollandiába. (Pusztai 2023, 209) Ennek a nagyszabású gyermeküldtetési akciónak köszönhetően, melyet csak gyermekvonatokként szoktunk emlegetni, 1920 és 1930 között több mint 28.000 éhező, traumatizált magyar gyermek nyaralhatott hosszabb-rövidebb ideig Hollandiában. (Aalders, Pusztai, Réthelyi 2020) Ennek az akciónak a keretein belül érkezett Antal és

testvére, Tibor Utrechtbe. A holland Schoenmakers családnál, Raamsdonksveerben töltött néhány hónap nyaralás után a fiúk visszatértek Budapestre, ahol a helyzet nem sokat javult. Az első kínálkozó alkalommal a gyerekeket szüleik ismét feltették egy vonatra, mely ezúttal Franciaországba vitte őket nevelőszülőkhöz néhány hónapra. Az innen visszatérő Sivirsky fiúk Budapesten most sem találtak kedvezőbb körülményekre, és az akkor 13 éves, asztmás Antalt ismét Hollandiába küldték, ugyanahhoz a Schoenmakers családhoz, hátha a tengeri levegő segít a betegségén. Nevelőszülei csakhamar örökbe fogadták Sivirsky Antalt, és ezután már csak látogatóba jött haza Magyarországra. (Sivirsky 2015, 38)

Középiskolái után tanítóképző főiskolát végzett, és 1932-től a tanítás mellett különböző újságoknál (*Dagblad voor Noord-Brabant*, *Ons eigen blad*, *De katholieke illustratie*) kezdett dolgozni mint irodalmi recenziós és újságíró. 1933-ban írta első rövidke, 79 oldalas, holland nyelvű könyvét a magyar kultúráról *Overzicht van de Hongaarse cultuur* [A magyar kultúra áttekintése] címmel. A könyv a brüsszeli *Katholieke Vlaamse Hoogeschooluitbreiding* kiadónál jelent meg, mely egy katolikus flamand továbbképzési intézmény volt, és elsősorban kultúrtörténeti kiadványokat jelentetett meg. Kultúraközvetítő tevékenységének ez volt első, határozott lépése, melyet még számos publikáció követett.

1940-ben Sivirsky elvette felségül Gertrudia Cornelia Bollent (1904–1989), majd két hónap múlva a németek megszállták Hollandiát. Házasságukból öt gyermek született. Sivirsky még ebben az évben középiskolai tanári képesítést szerzett, és szintén ebben az évben ismerkedett meg Elly Hoekstrával (1897–1950), akit olasz és magyar tanulmányait követően (magyarul 1937-ben a Debreceni Nyári Egyetemen néhány hetes kurzusain tanult) 1938-ban kineveztek az Utrechti Egyetem magántanárává (*privaatdocent*), ahol magyar nyelvet, majd 1940-től magyar irodalmat is oktatott. Az Utrechti Egyetemen vagy nem firtatták Hoekstra magyar tanulmányait, vagy azt hitték, hogy a „magyar nyelvmesteri vizsga,” amelyet a Debreceni Nyári Egyetemen tett 1937 augusztusában, egyetemi mester diplomának minősül. (Hankiss 1937, 407) Úgy tűnik, Hoekstra ez utóbbi látszatát kívánta fenntartani, mivel első könyvének borítóján, melyet a magyar nyelvtanról írt (Hoekstra 1938a), a szerző neve alatt ott díszileg a kiegészítés: „Diploma Universiteit van Debrecen” vagyis Debreceni Egyetemi diploma. Hoekstra publikált néhány tanulmányt a magyar irodalomról is. (Hoekstra 1938b, 1938c) Oktatási tevékenysége Utrechtben arra korlátozódott, hogy magyar nyelv-, illetve irodalomkurzusokat hirdethetett meg szabadon választható tárgyként az egyetemen. Bármennyire is igyekezett Hoekstra, a magyaroktatást nem sikerült magasabb szintre emelni az Utrechti Egyetemen, vagyis nem sikerült tanszéket vagy intézetet alapítania. Sivirsky Hoekstra példája nyomán úgy érezhette, tennie kell valamit a magyar nyelv és kultúra terjesztéséért Hollandiában, és a legjobb, ha ezt az oktatással kombinálja. Magyar nyelv és irodalom

szakos kiegészítő tanári képesítést kívánt szerezni, ami nem volt egyszerű, hiszen akkor Hollandiában nem volt egyetemi magyar szakos képzés. A törvény azonban megengedte, hogy ennek ellenére egy egyetemi bizottság előtt a jelölt ilyen jellegű (kiegészítő) képesítő vizsgát tegyen. Eltartott néhány évig, míg összeállt a bizottság, de 1943. december 13-án (a háború és a német megszállás közepén) Sivirsky az Amszterdami Egyetemen (*Universiteit van Amsterdam*), Hollandiában először, sikeres vizsgát tett magyar nyelv és irodalomból, és ezzel megszerezte középiskolai magyartanári képesítését. („Novum op examengebied” 1943, 1) 1945 májusára egész Hollandiát felszabadították a kanadai és angol csapatok, véget ért a háború, és Sivirsky a német megszállás évei után ismét belevetette magát az írásba és a kulturális életbe. Általában nyelvészeti és művelődéstörténeti kérdésekről írt cikkeket a holland lapokba, többek között etimológiai kérdésekről (Sivirsky 1945), az új holland helyesírásról (Sivirsky 1946a) és színháztörténetről értekezett. (Sivirsky 1946b) A nyelvészkedés nem volt Sivirsky erőssége, hiszen ilyen jellegű tanulmányokat sosem folytatott. 1945-ös cikkében a holland *Duits*, vagyis ’német’ szó eredetéről értekezett, és ebbe bevonta más nyelvek ’német’ jelentésű szavait is. Sivirsky elismeri, hogy a szláv nyelvekben általában „nyemecki”, a magyarban „német” szavak eredetét nem sikerült ugyan kiderítenie, de szerinte a magyar „német” szó a „nem”, vagyis faj (*ras*) szóból származik. (Sivirsky 1945) Hogy Sivirsky nem értett az etimológiához, de sajnos írt róla, másnak is feltűnt. A holland nyelvész N. van der Sijs 2005-ben arról értekezik, hogy Sivirsky 1988-as tanulmányában (Sivirsky 1988) tévesen, mindenféle nyomós érv nélkül magyar jövevényszónak állítja be a holland nyelvben a *salami* (szalámi) és *tulp* (tulipán) szavakat, noha a hollandban az előbbi bizonyítottan olasz, az utóbbi török jövevényszónak számít, ami a francián keresztül jutott el a hollandba. (Sijs 2005, 148)

Sivirsky vizsgazsúritag volt szónoki vizsgákon („Spreken in het openbaar” 1946), amit nagy lelkesedéssel évtizedeken keresztül folytatott (Sivirsky, Vogel 1959), és vizsgabizottsági tag volt magyartanári képesítő vizsgákon (Elly Hoekstrával, Tarnóczy Imrével, Vilma királynő magyar tolmácsával, a holland ellenállási mozgalom veteránjával és Révész Géza (1878–1955) zenepszichológus professzorral együtt). (Nederlandse Staatscourant 1948, Tarnóczyról lásd: Bozzay 2023, 2024) De írt színdarabot is a német megszállás éveiről és a holland ellenállási mozgalomról, *Molenkruis* [Malomkereszt] címmel, melyet a *Crescendo* színtársulat mutatott be 1947-ben. („Het Molenkruis” 1947) Emellett színdarabokat is rendezett („Gezworen kameraden” 1947), és irodalmi előadásokat is tartott. („De moderne roman” 1947) Bekapcsolódott a Debreceni Nyári Egyetem szervezésébe is. Ő volt a hollandiai szervező titkár, aki résztvevőket toborzott az 1948-as Nyári Egyetemre („Zomeruniversiteit te Debrecen” 1948), melyen ő maga is részt vett. Miután visszatért Debrecenből, a Sivirsky család Hágába költözött, ahol Antal egy középiskolában tanított, valamint tagja lett a

Hágai Művészeti Egyesületnek [Haagse Kunstkring] is, melynek irodalmi részlegét 1951-től vezette.

A magyar nyelv és kultúra terén kifejtett tevékenységéért a magyar állam elismerésben részesítette. A magyar követ, Bölöni György (1882–1959) 1949 decemberében Jan Musch (1875–1960) holland színész és Tehun de Vries (1907–2005) kommunista holland író mellett Sivirskyt is Petőfi-éremmel tüntette ki, melyet a hágai követségi rezidencián adott át. („Hongaarse gezant reikte Petőfi-medailles uit” 1949)

Elly Hoekstra 1950-ben elhunyt, ezzel az Utrechti Egyetemen megüresedett a magyar nyelv és irodalom oktatói állás. 1952-ben Hoekstra utódjaként Sivirskyt nevezték ki magántanárnak, aki ettől kezdve heti egy napot Utrechtben tanított, de fizetést nem kapott. („Uit de Staatscourant” 1952) Székfoglaló előadását az egyetemen Madách Imre *Az ember tragédiája* című művéről tartotta. (Sivirsky 1953) Madách műve még sokáig az irodalmi kutatásainak fókuszában maradt. Noha Sivirsky Hoekstrához hasonlóan nem rendelkezett magyar szakos egyetemi diplomával, a Debreceni Nyári Egyetemen szerzett bizonyítványát ennek állította be. A későbbiekben is úgy nyilatkozott a holland sajtónak, hogy 1948-ban fejezte be magyar nyelv és irodalom szakos tanulmányait, és magiszter (a jelenlegi mesterképzéssel egyenértékű) fokozatot szerzett Magyarországon. („Roman over de Duitse” 1965) Ez önmagában erős csúsztatás volt, de ennek ellenére feladatait az Utrechti Egyetemen, ahol ingyen dolgozott, példásan ellátta. Igaz, Hoekstrához hasonlóan neki sem sikerült a magyar oktatást magasabb szintre emelni Hollandiában.

Sivirsky az 1954-es amszterdami PEN-kongresszuson is részt vett, ami azt jelenti, hogy a holland irodalmi élet elismerte és értékelte munkáját. Az 1956-os magyar forradalom eseményeit Hollandiában élénk figyelemmel követték. Az országba érkező összesen mintegy 3000 magyar menekült érdekében pedig egész Hollandia megmozdult. Sivirsky is mindent megtett a maga módján a menekültek érdekében. Amellett, hogy néhány magyar menekültet ideiglenesen befogadott a házába, írt egy holland nyelvű könyvet magyarok számára (Sivirsky 1957a) és egy magyar nyelvű könyvet hollandoknak. (Sivirsky 1957b)

A kultúraközvetítő

Az ötvenes évektől a nyolcvanas évek elejéig Sivirsky számított a magyar irodalom és kultúra legismertebb és legelismertebb terjesztőjének Hollandiában. 1957-ben publikált egy antológiát *Meesters der Hongaarse vertelkunst* [Magyar elbeszélők] címmel. (Sivirsky 1957c) Az antológia egy sorozat része volt, mely 1948 és 1975 között jelent meg az amszterdami Meulenhoff kiadó gondozásában és különböző országok irodalmát mutatta be a holland közönségnek. A magyar elbeszélőket felvonultató kötet megjelenésének időpontja nem lehetett véletlen, hiszen az '56-os forradalom és a Hollandiába érkező több ezer menekült Ma-

gyarországra irányította a hollandok figyelmét. Ebből az osztársadalmi érdeklődésből szeretett volna profitálni a kiadó is, és ennek volt köszönhető, hogy az '56-os forradalom utáni évben már meg is jelent az antológia. Többek között Petőfi Sándor egy költeménye, Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza, Kosztolányi Dezső, Illyés Gyula, Nagy Lajos, Heltai Jenő, Farkas Antal, Tormay Cécile, Móricz Zsigmond, Veres Péter és Déry Tibor írásai, valamint Jókai elbeszélései kaptak helyet a kötetben. Az antológiáról megjelent ismertetésekéből kiderül, hogy a holland olvasók eddig nem sokat tudhattak a magyar irodalomról. (Oudejans 1958) Sivirsky részt vállalt a holland-magyar szótár szerkesztésében is.

Hernádi Gyula *A péntek lépcsőin* című műve 1963-ban jelent meg hollandul Sivirsky fordításában *Ik verloor* címmel a De Tijdstroom kiadó gondozásában. 1969-ben Ady Endre és más magyar költők műveiből összeállított antológiát jelentetett meg hollandul, a Mantau kiadónál. (Sivirsky 1969) Illyés Gyula *Puszták népe* (*Het volk van mijn poesta*) című műve 1976-ban látott napvilágot hollandul az amszterdami Meulenhoff kiadónál, melynek fordítója Sivirsky Antal volt. A sajtóban megjelent kritika kifejezetten pozitív volt. Sokat és szívesen írtak a magyar író nyomorúságos szociális viszonyokat leleplező könyvéről, melyet „mesterműként” jellemzett a holland sajtó, és a fordítót is kifejezetten dicsérték. (Doorne, 1976, Brandt, 1976, Haan, 1976) Illyéstől Sivirsky még több művet is lefordított hollandra. *Illyés műve, a Kháron ladikja vagy az öregedés tünetei* 1980-ban jelent meg az amszterdami Meulenhoff kiadónál., *In de sloep van Charon of de verscheinselen van ouderdom* címmel, az *Ebéd a kastélybant Noenmaal op het kasteel* címen 1978-ban adták ki Amszterdamban. 1977-ben került a holland könyvesboltokba egy József Attila kötet, melynek Sivirsky mellett a holland költő, író, újságíró és irodalomkritikus Willem Brandt (1905-1981) volt a fordítója. (József 1977)

Sivirsky a Hágai Művészeti Egyesületben találkozott a magyar származású holland íróval, Jan Cremerrel (1940–2024), aki a '60-as évek Hollandiájában felkapott író és a lázadó ifjúság szócsöve volt. Cremer anyai ágon rendelkezett magyar gyökerekkel. Édesanyja, Csordás Szomorkay-Wendl Rózsa (1917–2001) Budapesten ismerkedett meg idősebb Jan Cremerrel (1877–1942), akihez huszonegy éves korában hozzáment feleségül. Holland férjével, aki ekkor hatvanegy éves volt, Hollandiába költöztek. Közös gyermekük születése után két évvel, 1942-ben az apa elhunyt, és a megszállt Hollandiában a fiatal magyar anyuka mostoha körülmények között nevelte gyermekét. A háború után Jant nevelőszülőkhöz adták, és hamar a saját lábára kellett állnia. 1964-ben, 24 évesen publikálta első regényét, az *Ik Jan Cremert* [Én Jan Cremer], mellyel szinte berobbant a holland irodalmi életbe. Mindent és mindenkit provokált, kritizált, felbőszített és irritált. Elsősorban az idősebb generációt és az irodalomkritikusokat. A '70-es évek végére Cremer ismert és tehetős írónak, valamint festőnek számított. Könyveit negyven nyelvre fordították le, és több millió példányban adták el.

Festményeit világszerte gyűjtők és múzeumok vásárolták. Cremer küldetésének érezte, hogy Hollandiában a magyar irodalom terjesztője legyen. Könyvsorozatot adott ki, *Hongaars Archief* (Magyar Archivum) címmel, hogy a holland olvasókkal megismertesse a magyar irodalom klasszikusait. Az első kötet 1981-ben jelent meg az amszterdami Loeb kiadónál. A vállalkozás egyedülálló volt, mivel azelőtt magyar irodalmi sorozat nem jelent meg holland nyelven. Jókai Mór *Az arany ember* (*De man van goud*), Mikszáth Kálmán *Különös házasság* (*Een vreemd huwelijk*), Gárdonyi Géza *Egri csillagok* (*De sterren van Eger*), Mórícz Zsigmond *A boldog ember* (*De gelukkige mens*), Kosztolányi Dezső *Édes Anna* (*Anna*) és Sánta Ferenc *Az ötödik pecsét* (*Het vijfde zegel*) című műve látott napvilágot hollandul a sorozatban.

Sivirsky Mikszáth regényét ültette át hollandra, mely a sorozat első részeként került a hollandiai olvasóközönség elé. A holland kritikusok nem kímélték Mikszáthot. A holland napilap, a *De Volkskrant* kritikusa egyszerűen csak a „magyar operettként” emlegeti a művet, mely szerinte ironikus és szarkasztikus hangvételű. („Hongaarse operette” 1982) Az akkori holland sajtóra jellemző módon az *Algemeen Dagblad* című napilap kritikusa tulajdonképpen semmit nem ír Mikszáth regényéről recenziójában. Megemlíti ugyan Sivirskyt mint fordítót és azt is, hogy az utószó is a fordító tollából származik, de az egyébként is rövidke kritikájában szinte kizárólag Jan Cremerrel van elfoglalva, akinek a fotóját is mellékelte a cikkhez. Egyértelműen Cremer volt a húzónév a sorozatban, őt ismerte a holland közönség, de emellett a Mikszáth-regény cselekménye, művészi értéke, történelmi háttere, esztétikai megítélése, a magyar író irodalomtörténeti szerepe mind rejtve marad a holland olvasó előtt. („Hongarije” 1982) A *Nieuwsblad voor het Noorden* című napilap kritikusa sem volt túl alapos értékelésében. Recenziójában kizárólag tartalomismertetésre vállalkozott, minden mást az olvasóra bízott. („Hongaars” 1982) Noha a sorozatot sokkal hosszabbra tervezték (évi hat magyar regény holland fordítása volt a cél), az első hat regénynél tovább nem jutottak. Pénzügyileg a vállalkozás csődöt mondott, a magyar regények nem fogytak, a sorozat kifulladt. Jan Cremer kénytelen volt belátni, hogy a holland olvasókat nem igazán érdeklik a magyar irodalom klasszikusai.

Sivirskynek ettől még nem ment el a kedve a fordítástól. Déry Tibor *Ítélet nincs* (*Geen oordeel*) című művét, mely az amszterdami *De Arbeiderspers* kiadónál jelent meg Sivirsky fordításában, pozitívan fogadta a kritika. Dicsérték a magyar író őszinte stílusát és értékelték magának való, alkalmazkodásra képes természetét is. („Revolutie-dagboek” 1989, „Ego-document” 1990).

Sivirsky nemcsak fordítóként, hanem szépíróként is kipróbálta magát. Fent említett korai színdarabja mellett Maros Antal álnéven több regényt is publikált hollandul. *De roode Donau* [A vörös Duna], *Nomadenbloed* [Nomád vér], *Terugkeer naar Boedapest* [Visszatérés Budapestre], *De afvallige martelaar* [A

lázadó mártír] és a *De dag van de emigrant* [A bevándorló napja] című regénye 1938-ban, 1948-ban, 1962-ben, 1963-ban, illetve 1965-ben jelent meg. (Maros 1938, 1948, 1962, 1963, 1965) A holland irodalomkritikusok vegyesen fogadták „Maros Antal” műveit. Irodalmi szempontból magas színvonalú regénynek tartották, de nyelvileg néha kritizálták a műveit. (Mullemeister 1939) „Izgalmas, objektív és kritikus” műnek tartották első regényét, melyet a recenzensek mindenkinek ajánlottak. (Veen 1940) Utolsó három regénye, mely együtt trilógiát alkotott, azonban kevésbé nyerte el a holland kritikusok tetszését. Darabosnak, unalmasnak tartották a művet, melynek végtelen monológjai olvashatatlaná tették a regényt. (J. de V. 1962)

Sivirsky karrierje felfelé ívelt a hetvenes években, de magánélete kevésbé harmonikusan alakult. Első feleségétől 1971-ben elvált, és még ugyanebben az évben feleségül vette Alida Claust (1916–1997). 1974-ben nyugdíjba vonult mint tanár, de irodalmi fordításain és irodalomtörténeti kutatásain rendületlenül tovább dolgozott.

Sivirsky irodalomtörténészként is működött. 1953-tól jelent meg a groningeni Wolters kiadónál egy több kötetes líra antológiája, *De stem van de dichter* [A költő hangja] címmel. (Sivirsky 1953) Kétkötetes holland irodalomtörténeti munkája *Het beeld der Nederlandse literatuur* [A holland irodalom bemutatása] 1959-60-ban jelent meg szintén a Wolters kiadónál. (Sivirsky 1959-60) Ezzel szinte egy időben látott napvilágot a magyar irodalomtörténeti műve hollandul a *De Hongaarse literatuur in onze tijd* [Kortárs magyar irodalom]. (Sivirsky 1960) Németül *Die ungarische Literatur der Gegenwart* címmel jelent meg könyve a kortárs magyar irodalomról. (Sivirsky 1962) Sivirsky természetesen a holland–magyar irodalmi kapcsolatokkal is foglalkozott. 1970-ben a Magyar Tudományos Akadémiánál benyújtott *Magyarország a 19. századi holland irodalom tükrében* című disszertációja alapján elnyerte az irodalomtudományok kandidátusa címet. Értekezése 1973-ban jelent meg az Akadémiai Kiadónál ugyanezen a címen. (Sivirsky 1973) *A Holland-Magyar kulturális kapcsolatok öt évszázada* címmel írt könyvet 1986-ban, mely egy évvel később hollandul is megjelent. (Sivirsky 1986, 1987) Hollandiai elismertségét mutatja, hogy Sivirsky 1974-től elnöke volt a neves holland íróról elnevezett Frederik van Eden Társaságnak. („Amsterdam” 1991)

Összegzés

Sivirsky szerencsés ember volt. Egy idegen környezetben, gyermekként családjától elszakítva is megtalálta helyét egy másik kultúrában. Tökéletesen elsajátította a holland nyelvet, és otthonosan mozgott mind a magyar, mind a holland kulturális közegben. Fiatalemberként már egyértelmű volt számára, hogy az a kultúrák közvetítő szerep, melyet Hollandia és Magyarország között betölthet, hosszú távú befektetés. Újságíróként, műkritikusként, szerzőként, műfordítóként,

egyetemi oktatóként és irodalomtörténészként is tudatosan ezt a szerepet vállalta magára és vitte tovább évtizedeken keresztül, gyakorlatilag haláláig. Szerepe a holland–magyar kapcsolatok megerősítésében és fejlesztésében példaértékűnek számít. Noha sosem végzett egyetemi magyar szakos tanulmányokat, autodidakta módon rendkívül sokrétű tudásra tett szert a magyar irodalom és kevésbé a nyelvészet területén. Magyarországon kandidátusi értekezését sikeresen megvédte, és világszerte elismert tagja volt a hungarológus közösségnek. A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság tagja és a társaság számvizsgáló bizottságának éveken keresztül elnöke volt. 1991-ben a holland Oranje-Nassau rend tisztje (*Officier van de Orde Oranje-Nassau*) kitüntetést vehette át, valamint ugyanebben az évben a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság Lotz-éremmel tüntette ki.

Irodalomjegyzék

- Aalders, Maarten J. - Pusztai Gábor - Réthelyi Orsolya, szerk. (2020). *A gyermekvontatok. Élő híd Magyarország, Hollandia és Belgium között az első világháború után*. Budapest: L'Harmattan.
- „A debreceni Nyári Egyetem”. *Hírlap* (1948. augusztus 3.), 5.
- „Amsterdam”. *Zierikzeesche Nieuwsbode* (1991. november 13.), 17.
- Bozzay Réka (2023). „De studie van Imre Forró in de jaren 30 aan de Utrechtse universiteit”. *Acta neerlandica*, 2023/20, 157-188.
- Bozzay Réka (2024). „Forró Imre utrechti tanulmányai az 1930-as években”. *Gerundium*, 15/1-2, 67-91.
- Brandt, Willem (1976). „Poesta”. *De Telegraaf* (1976. május 22.), III.
- „De moderne roman”. *Provinciaal Noordbrabantsch Dagblad* (1947. október 30.), 2.
- Doorne, J. van (1976). „Hongarije: martelaar van feodalisme”. *Trouw* (1976. április 10.), 21.
- dr. p.j. (1948). „Képeslap a debreceni nyári egyetemről”. *Magyar Nemzet* (1948. augusztus 12.), 3.
- „Ego-document”. *Leeuwarder Courant* (1990. január 5.), 18.
- „Gezworen kameraden”. *Provinciaal Noordbrabantsch Dagblad* (1947. szeptember 20.), 2.
- Haan, Jaques den (1976). „Leven in een feodale poesta”. *Het Parool* (1976. szeptember 18.), 11.
- Hankiss János (1937). „Jelentés a debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem szünidei tanfolyamának, a Nyári Egyetemenek XI. évfolyamáról”. In: Tankó Béla szerk, *Évkönyv és Almanach az 1936-37. tanévről*. Debrecen: A Debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem Nyomda, 404-412.
- „Het Molenkruis”. *Provinciaal Noord-Brabantsche Courant* (1947. február 2.), 3.
- Hoekstra, Elly (1938a). *Beknopte Hongaarse grammatica*. Zutphen: Thieme & Cie.
- Hoekstra, Elly (1938b). „Het religieuze element in de Hongaarsche letterkunde (Slot van blz. 177.)”. *De Nieuwe Gids*, 53/9, 257-288.
- Hoekstra, Elly (1938c). „Het religieuze element in de Hongaarsche letterkunde”. *De Nieuwe Gids*, 53/8, 167-177.
- Hoekstra, Elly (1939). *Eenige bijzonderheden over de Hongaarsche taal*. Utrecht: [s.n.]

- „Nederlandse Staatscourant”. Bijvoegsel No. 17. (1948. május 17.), 1.
- „Hongaarse gezant reikte Petőfi-medailles uit”. *Provinciale Noord-Brabantsche Courant* (1949. december 10.), 2.
- „Hongaars”. *Nieuwsblad van het Noorden* (1982. február 9.), 7.
- „Hongaarse operette”. *De Volkskrant* (1982. január 20.), 11.
- „Hongarije”. *Algemeen Dagblad* (1982. január 22.), 21.
- „Novum op examen gebied”. *Nieuwe Apeldoornse Courant* (1943. december 18.), 1.
- J. de V. (1962). „Eerste van trilogie”. *Het Rotterdamsche Parool* (1962. augustus 16.), 9.
- József Attila (1977). *De zoon van de straat en van de aarde*. szerk. Sivirsky Antal, ford. Sivirsky Antal, Willem Brandt. 's-Gravenhage: Nijgh & Van Ditmar/Brugge: Sonnevillie.
- Maros Antal (1938). *De roode Donau*. Amsterdam: Van Kampen & Zoon.
- Maros Antal (1948). *Nomadenbloed*. Den Haag: Kruseman.
- Maros Antal (1962). *Terugkeer naar Boedapest*. 's-Gravenhage: Stols.
- Maros Antal (1963). *De afvallige martelaar*. 's-Gravenhage: Stols, Barth.
- Maros Antal (1965). *De dag van de emigrant*. Amsterdam: Heijnis.
- Mullemeister, J. (1939). „Boekbespreking”. *Nederland*, 91/17, 31-32.
- Oudejans, F. (1958). „Om beurten dromerig en keihard. Boek vertellingen van Hongaren”. *De Volkskrant* (1958. március 1.), 11.
- Pusztai Réka (2023). „Twee levens naast elkaar”. *Acta Neerlandica*, 2023/20, 209-216.
- „Revolucie-dagboek”. *De Volkskrant* (1989. június 16.), 9.
- „Roman over de Duitse bezetting in Hongarije”. *Algemeen Dagblad* (1965. március 9.), 11.
- Sijs, N. van der (2005). *Van Dale Groot Leenwoordenboek. De invloed van andere talen op het Nederlands*. Amsterdam: KNAW.
- Sivirsky Antal (1945) „Diets, Duitsch, Mof, Teutoon”. *Provinciale Noord-Brabantsche Courant* (1945. május 26.), 1.
- Sivirsky Antal (1946a) „De gemeenschappelijke nieuwe spelling”. *Provinciaal Noord-brabantsch Dagblad* (1946. május 7.), 7.
- Sivirsky Antal (1946b) „Mensch en Tooneel”. *Provinciaal Noordbrabantsch Dagblad* (1946. október 28.), 6.
- Sivirsky Antal (1953). *De tragedie van de mens van Imre Madách (1823-1864)*. Groningen: Wolters.
- Sivirsky Antal (1953). *De stem van de dichter*. Groningen: Wolters.
- Sivirsky Antal (1957a). *Holland nyelvkönyv*. Amsterdam: [s.n.]
- Sivirsky Antal (1957b). *Leergang voor de Hongaarse taal*. Amsterdam: Becht.
- Sivirsky Antal szerk. (1957c). *Meesters der Hongaarse vertelkunst*. Meulenhoff: Amsterdam.
- Sivirsky Antal - Vogel, Albert (1959). *School der voordrachtkunst*. Groningen: Wolters.
- Sivirsky Antal (1959-60). *Het beeld der Nederlandse literatuur*. Groningen: Wolters.
- Sivirsky Antal (1960). *De Hongaarse literatuur van onze tijd*. Antwerpen: Standaard.
- Sivirsky Antal (1962). *Die ungarische Literatur der Gegenwart*. Bern: Francke.
- Sivirsky Antal, szerk. (1969). *Werk uit Hongarije, Endre Ady e.a.* Brussel, Den Haag: Manteau.
- Sivirsky Antal (1973). *Magyarország a 19. századi holland irodalom tükrében*. Irodalomtörténeti Füzetek 84. Budapest: Akadémiai Kiadó.

- Sivirsky Antal (1986). *A Holland-Magyar kulturális kapcsolatok öt évszázada*. Budapest: [s.n.]
- Sivirsky Antal (1987). *Vijf eeuwen Hongaars-Nederlandse culturele betrekkingen*. Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken.
- Sivirsky Antal (1988). „Hongaarse woorden in het Nederlands. De verradelijkheid van gelijkenis”. *Onze Taal*, 57/7-8, 102-104.
- Sivirsky, Mara (2015). *Trein naar Holland*. Magánkiadás.
- „Spreken in het openbaar”. *Provinciaal Noordbrabantsch Dagblad* (1946. április 18.), 2.
- „Uit de Staatscourant”. *Algemeen Handelsblad* (1952. december 5.), 2.
- Véber Gyula (1961). *Magyar-holland szótár*. Den Haag: Van Goor Zonen.
- Veen, Piet van (1940). „Onze letterkundige kroniek”. *Nieuwe Apeldoornsche Courant* (1940. február 24.), 12.
- „Zomeruniversiteit te Debreczen”. *Friesch Dagblad* (1948. február 10.), 2.

Debreceni Egyetem Nemzeti és Egyetemi Könyvtár (DENEKK) Kézirattára, a Debreceni Nyári Egyetem Archívuma 1947-48, 614/a. 614/c.